

FAUR KRISZTINA BEÁTA, SZABÓ IMRE,

GEOTECHNIKA

6

A Műszaki Földtudományi Alapszak tananyagainak kifejlesztése a
TÁMOP 4.1.2-08/1/A-2009-0033 pályázat keretében valósult meg.

VI. AZ ALAPTESTEK SÜLLYEDÉSÉNEK A MEGHATÁROZÁSA

---

1. AZ ALAPTESTEK SÜLLYEDÉSE

A **süllyedés** a létesítmények függőleges elmozdulása valamely (térben és időben értelmezhető) kezdeti helyzethez képest.

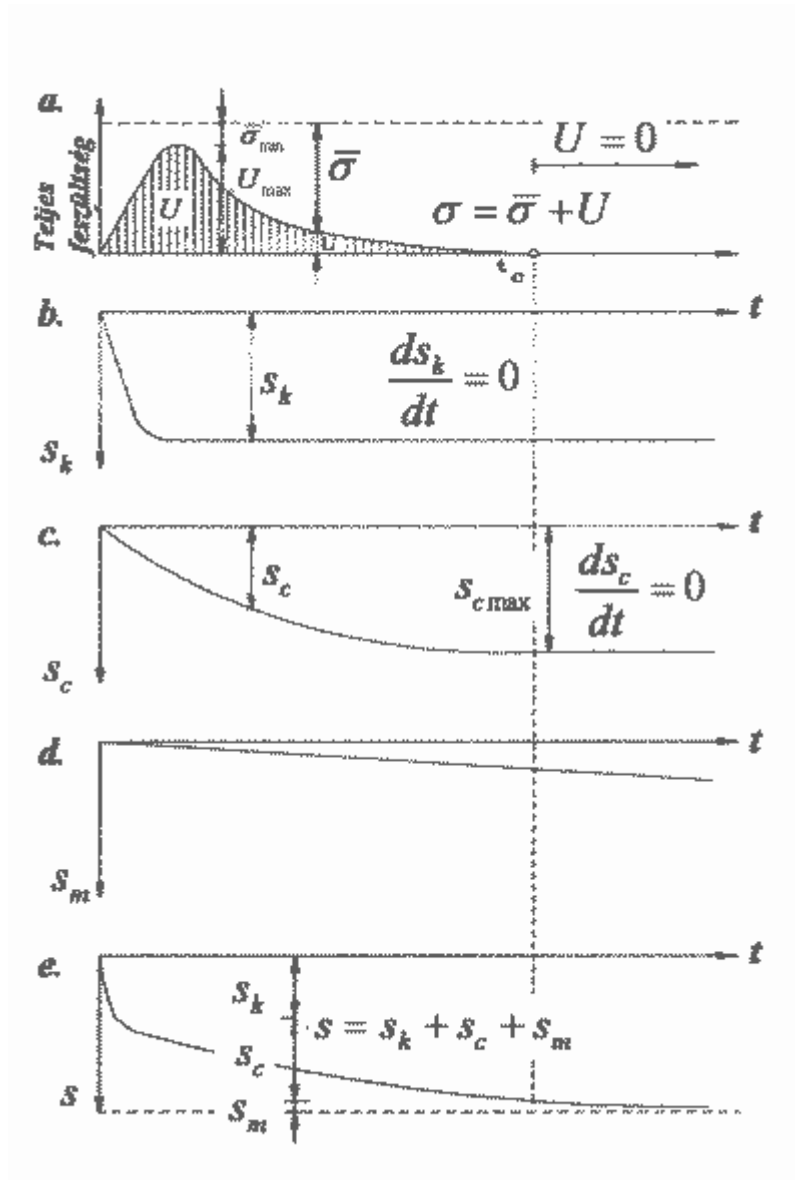
Az alapok helyes megtervezéséhez a teherbírás, állékonyság meghatározása/igazolása mellett, **ugyanolyan fontos része a tervezési folyamatnak annak a bizonyítása, hogy káros süllyedések vagy süllyedés-különbségek nem lépnek fel.**

Süllyedést előidéző legfontosabb okok:

- statikus terhelés,
- dinamikus terhelés és hatások,
- a talajban levő víz hatása (ingadozás, áramlás, roskadás, víztartalom-változás),
- kémiai és fizikai hatások (olvadás, fagyás, kioldódás, stb.),
- dinamikai geológiai folyamatok,
- feszín alatti üregek hatása,
- biológiai hatások.

A fenti okok közül elsősorban a statikus terhelés okozta süllyedések várható nagyságát tudjuk számítani. A többi – esetleg egészen durva károsodásra vezető – süllyedési okot előre el kell hárítani.

Egy "pillanatszerűen" elhelyezett terhelés hatására az alaptest süllyedése a **6.1. ábra** szerinti vázlat szerint értelmezhető.

6.1. ábra: Az alaptest süllyedésének az összetevői

A **6.1.a ábra** a feszültségek időbeli alakulását mutatja telített talajok esetében. A terhelés átadásakor megnő a pórusvíznyomás (a vízfázis kevésbé összenyomható, mint a szilárd váz, így a terhelést először az veszi fel), majd az idő előrehaladtával az értéke "lecseng", azaz a többletterhelés hatására a pórusokból víz nyomódik ki mindaddig, amíg a kezdeti állapotnak megfelelő pórusvíznyomás értéke újra beáll.

A folyamat során csökken a pórusok térfogata, térfogataránya, azaz **a talaj konszolidálódik**.

A süllyedés – szigorúan véve csak telített talajokra – a következő három részből tevődik össze (lásd **6.1.b – 6.1.d. ábrákon**):

- a **kezdeti (azonnali) süllyedés** (s_k);
- az **elsődleges konszolidáció okozta süllyedés** (s_c);
- a **másodlagos konszolidáció okozta süllyedés** (s_m).

Az elsődleges és másodlagos konszolidáció okozta süllyedést együttesen mint **konszolidációs süllyedést** szokás számítani.

A három összetevő időben változó mértékű összege a **mindenkori süllyedés** (**6.1.e ábra**):

$$s = s_k + s_c + s_m$$

2. A KEZDETI SÜLLYEDÉSEK MEGHATÁROZÁSA

A **kezdeti süllyedés** a terhelt talajtömeg térfogatváltozás nélküli alakváltozásából (gyakorlatilag "vízszintes széttolódásából") adódik, meghatározására elsősorban a rugalmasságtani alapon álló összefüggéseket használjuk. Jelentősége elsősorban zárt, nagy kiterjedésű lemezalapok (pl. silók) esetén van. [i]

A kezdeti süllyedések értéke jelentősen függ az altalaj tulajdonságaitól, elsősorban a Poisson-szám, a tömörség és a szivárgási tényező értékétől, valamint a felszerkezet oldaláról az alaptest méretétől, illetve az alaptest szélességi méretének az összenyomódó altalaj vastagságához viszonyított arányától. A kezdeti süllyedést ki kell számítani, ha a hasznos terhelés "felhordása" gyors és a terhelés nagy.

A kezdeti süllyedéseknek a teljes süllyedésekhez viszonyított hányadát néhány talajfajtára a **6.1. táblázat** tartalmazza.

Talajtípus	(S_k/S) értéke
Homok, iszap talajon	0,45
Homok, normálisan konszolidált agyagon	0,05
Homok, előterhelt agyagon	0,35
Homok, erősen előterhelt agyagon	0,65

6.1. táblázat: A kezdeti süllyedés és teljes süllyedés hányadosának jellemző értéke néhány talajfajta esetében [ii]

3. A KONSZOLIDÁCIÓS SÜLLYEDÉS MEGHATÁROZÁSA

Gyakorlati számításoknál az **elsődleges és másodlagos konszolidáció okozta süllyedéseket** együttesen határozzuk meg. A **talajban fellépő feszültségeket rugalmasságtani** alapon, az összenyomhatóságát a zavartalan mintán meghatározott kompressziós görbéből vagy az összenyomódási modulusból határozzuk meg.

A feszültségeloszlás az alaptest alatti féltérben

Ahhoz, hogy az alaptest süllyedését meg tudjuk határozni, először meg kell ismerkednünk az alaptest – mint közvetítő elem – által átadott terhelés révén **az altalajban keletkező feszültségek számítási módszereivel**.

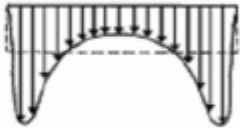

A létesítmény által az altalajban keltett feszültségeket a következőképpen csoportosíthatjuk:

- **talpfeszültségek:** az alaptest síkjával közvetlenül érintkező talajban ébrednek (alapok szilárdsági méretezésekor használják),
- **alapsík alatti talajtömegben keltett feszültségek.**

A fenti csoportosítás nyilvánvalóan önkényes, hiszen kétféle feszültségeloszlás nincs, a feszültségek egymással is és az épület merevségével is kapcsolatban állnak, s csak az egyszerűbb matematikai kezelhetőség miatt van a szétválasztás. Elvileg a kölcsönhatást egyidejűleg figyelembe lehet venni, azonban ezek a megoldások a gyakorlati számítások számára nagyon nehezen kezelhetők.

Az alaptest alatti féltérben kialakuló feszültségeloszlást befolyásolja:

- az altalaj minősége;
- a terhelés nagysága;
- az alaptest nagysága, alakja;
- az alaptestnek az altalajhoz viszonyított merevsége (**6.2. ábra**).

alap- merevség	végtelenül hajlékony	végtelenül merev
talp- feszültség	egyenletes 	széleken nagyobb
	süllyedés 	
	teknőszerű	egyenletes
példa	földtöltés (falak közt)	sávalap

6.2. ábra: Az alaptest merevségének a hatása [iii]

A feszültségek meghatározásánál a következő egyszerűsítő feltevéseket alkalmazzuk:

- Az altalajt rugalmasnak tekintjük, érvényes a **Hooke-törvény**;
- A talaj **homogén és izotróp**;
- Az E_s rugalmassági modulus és a μ Poisson tényező állandó, a **szuperpozíció elve** érvényes, azaz

$$\sigma = \sum_{i=1}^n \sigma_i$$

Kidolgozott feszültségszámítási módszereket a következő terhelési esetekre ismerünk.

- **Koncentrált erő** (pontterhelés): a valóságban nem fordul elő, legfeljebb az igen kis felületen átadott terhelések hasonlíthatnak hozzá, s közelíthetők ily módon.
- **Vonalas terhelés**: szintén ritka eset a gyakorlatban. Megközelítőleg ilyen terhelést ad át a talajra fektetett sinszál.
- **Sávterhelés**: az egyik leggyakrabban előforduló terhelési mód.
- **Zárt felülettel** történő terhelésátadás szintén igen fontos és gyakran előforduló terhelési mód.

Az elméleti feszültségszámítások alapja a koncentrált erő által keltett feszültségeloszlás, amelyre a legismertebb a **Boussinesq-féle megoldás**. A szuperpozíció elvét alkalmazva a vonalas terhelésnél egyszeres-, a sávterhelésnél kettős integrálással tudjuk meghatározni az altalajban keltett feszültségeket.

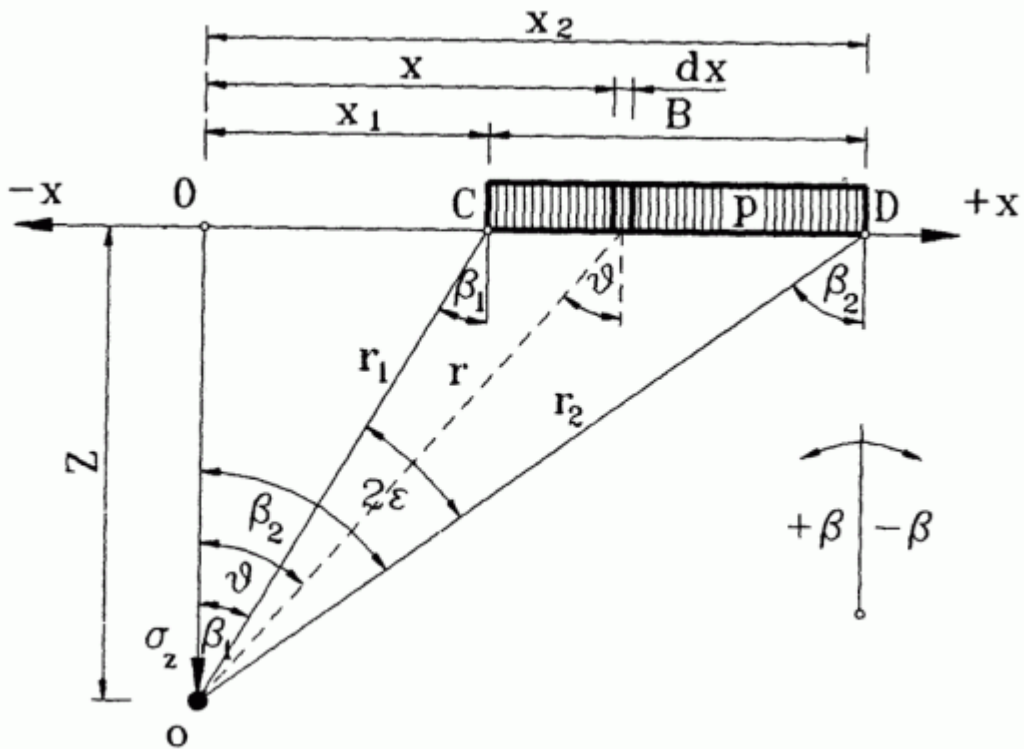
A sávterhelés által keltett feszültségeket a 6.3. ábra jelöléseinek a felhasználásával a következő összefüggés alapján számíthatjuk:

$$\sigma_z = \frac{P}{\pi} \cdot [\sin(\beta_2 - \beta_1) \cdot \cos(\beta_2 + \beta_1) + (\beta_2 - \beta_1)] \quad (6.1)$$

$$\sigma_x = \frac{P}{\pi} \cdot [-\sin(\beta_2 - \beta_1) \cdot \cos(\beta_2 + \beta_1) + (\beta_2 - \beta_1)] \quad (6.2)$$

ha $\beta_2 - \beta_1 = 2\varepsilon$ akkor a főfeszültségekre a következő jól ismert összefüggést kapjuk:

$$\sigma_{1,2} = \frac{P}{\pi} \cdot (2\varepsilon \pm \sin 2\varepsilon) \quad (6.3)$$

6.3. ábra: Feszültség számítás sávterhelés alatt

A zárt felületek alatt keletkező feszültségek meghatározása

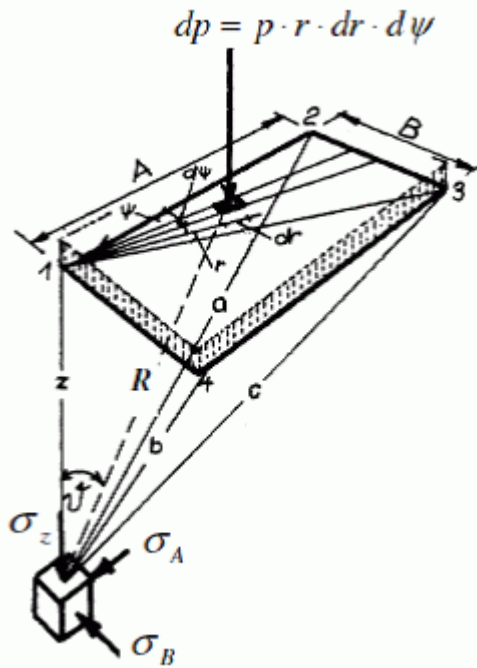
A mérnöki gyakorlatban ezzel az esettel találkozunk a leggyakrabban (tömbalap, lemezalap).

Az általános, összetett feladatok megoldásához ismernünk kell a körlemez ill. a derékszögű négyszög alaprajzú alaptestek alatti feszültségeloszlás számítását, mert ezekből, vagy ezek kombinációjából tetszőleges alakú alaptestek alatti bármely (belső vagy külső) pontban meghatározható az alaptesten elhelyezett terhelés által keltett többletfeszültség.

Kör alakú alapok alatti feszültségek számítása

A 6.4. ábrán feltüntetett, (p) egyenletesen megoszló feszültséggel terhelt, r sugarú körlemez középpontjának függőlegesében keletkező σ_z feszültség meghatározására a Boussinesq-féle pontszerű terhelésre vonatkozó összefüggésből kiindulva végeredményként kapjuk a (6.4) egyenletet.

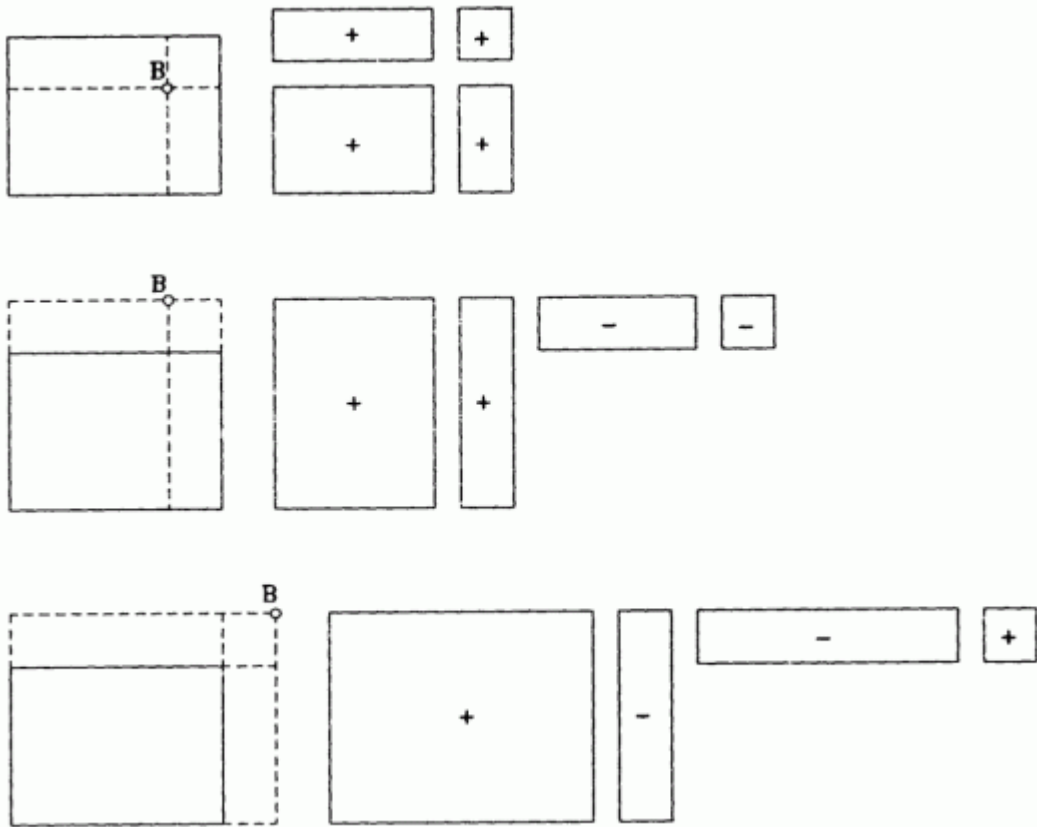
6.5. ábra: A derékszögű négyszög alatti feszültségek meghatározása

$$\sigma_z = \frac{p}{2\pi} \cdot \left[\operatorname{arctg} \frac{A \cdot B}{z \cdot c} + AB \cdot \left(\frac{1}{a^2} + \frac{1}{b^2} \right) \cdot \frac{z}{c} \right] \quad (6.6)$$

Ha $A \rightarrow \infty$, a sávalap megoldását kapjuk.

Amennyiben belső vagy külső pont alatt akarjuk számítani a feszültségeket, úgy a **6.6. ábra** szerint olyan felosztást és kiegészítést kell alkalmazni, hogy az előálló rész – területek mindegyikének külön-külön sarokpontja legyen a vizsgált pont, amelyek alatt a feszültségek meghatározhatók, majd a **szuperpozíció elvét alkalmazva** a kapott részeredményeket előjelhelyesen összegezzük.

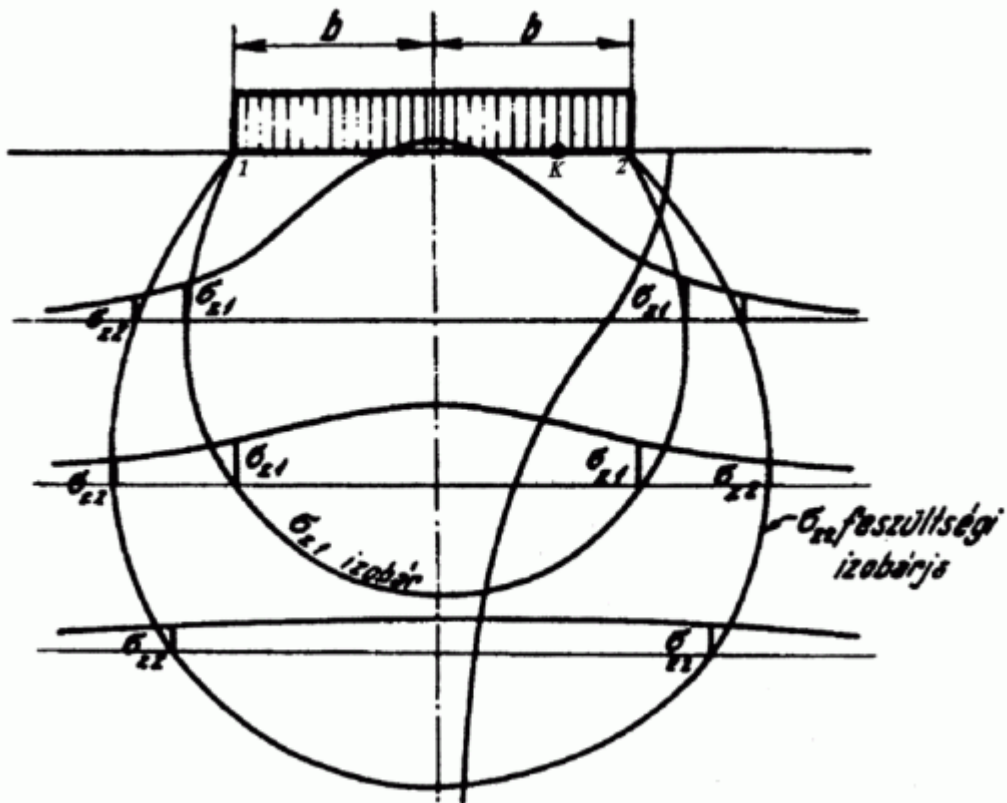

6.6. ábra: A sarokpont módszer alkalmazása belső ill. külső pont alatti feszültségszámításokor

Süllyedésszámításokor – mivel a feszültségek megoszlása az alap alatti síkokon nem egyenletes – a feszültségek átlagértékére lenne szükségünk, ami a feszültségek számítását megnehezíti.

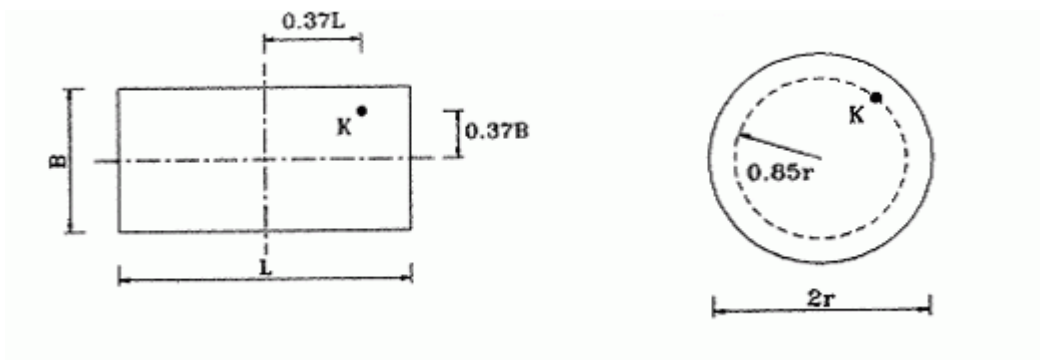
A **6.7. ábra** a σ_x függőleges feszültségek változását szemlélteti különböző vízszintes síkokban, és szimmetriatengelyben egy sávterhelés esetében. Az alaptest 1-2 jelű sarokpontjainak függőlegesei között is változó σ_x feszültségek ébrednek adott mélységben.

A süllyedésszámításoknál nem a tengelyben ébredő legnagyobb σ_x feszültségekkel számolunk, hanem az 1-2 jelű függőlegesek közötti értékek átlagértékével. Létezik az alap támaszkodó felületén olyan ún. karakterisztikus pont (K), amelynek a függőlegeseiben éppen ezek az átlagos σ_x -k ébrednek.

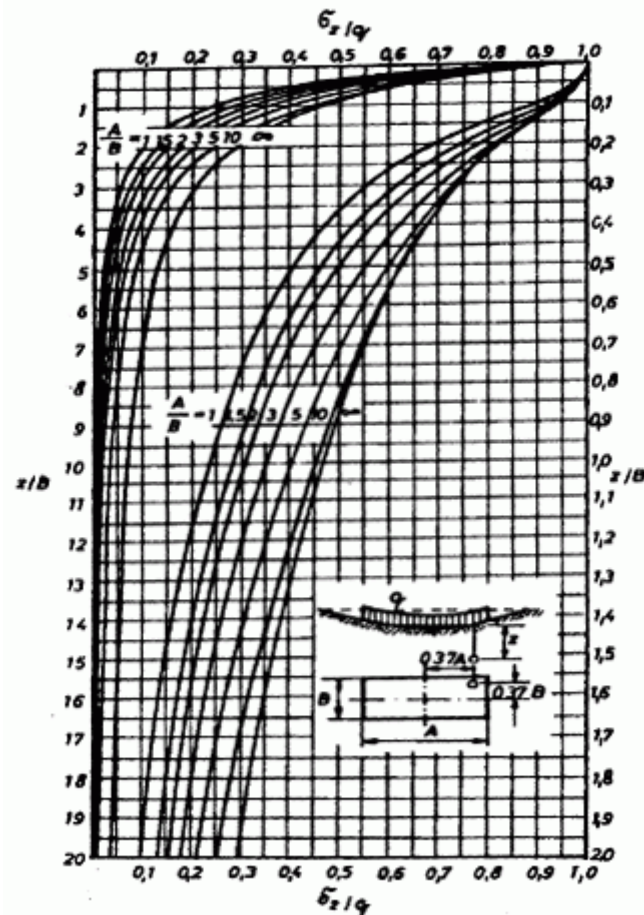

6.7. ábra: A karakterisztikus pont értelmezése

A **karakterisztikus pont** helyét négyzet és kör alakú alaptestek alatt a **6.8. ábra** szemlélteti, míg a **6.9. ábrán** a karakterisztikus pont alatti feszültségek meghatározására szolgáló **nomogram** található.

6.8. ábra: A karakterisztikus pont helye

6.9. ábra: A karakterisztikus pont alatti feszültségek meghatározása

Tetszőleges alakú zárt felület alatt keletkező feszültségek számítása

Erre az esetre **Newmark** dolgozott ki eljárást, amely a körtárcsára ható egyenletes terhelés hatására, a szimmetriatengelyben keletkező feszültségek (lásd 6.4. ábrát és vö. (6.4) összefüggést) számításán alapul.

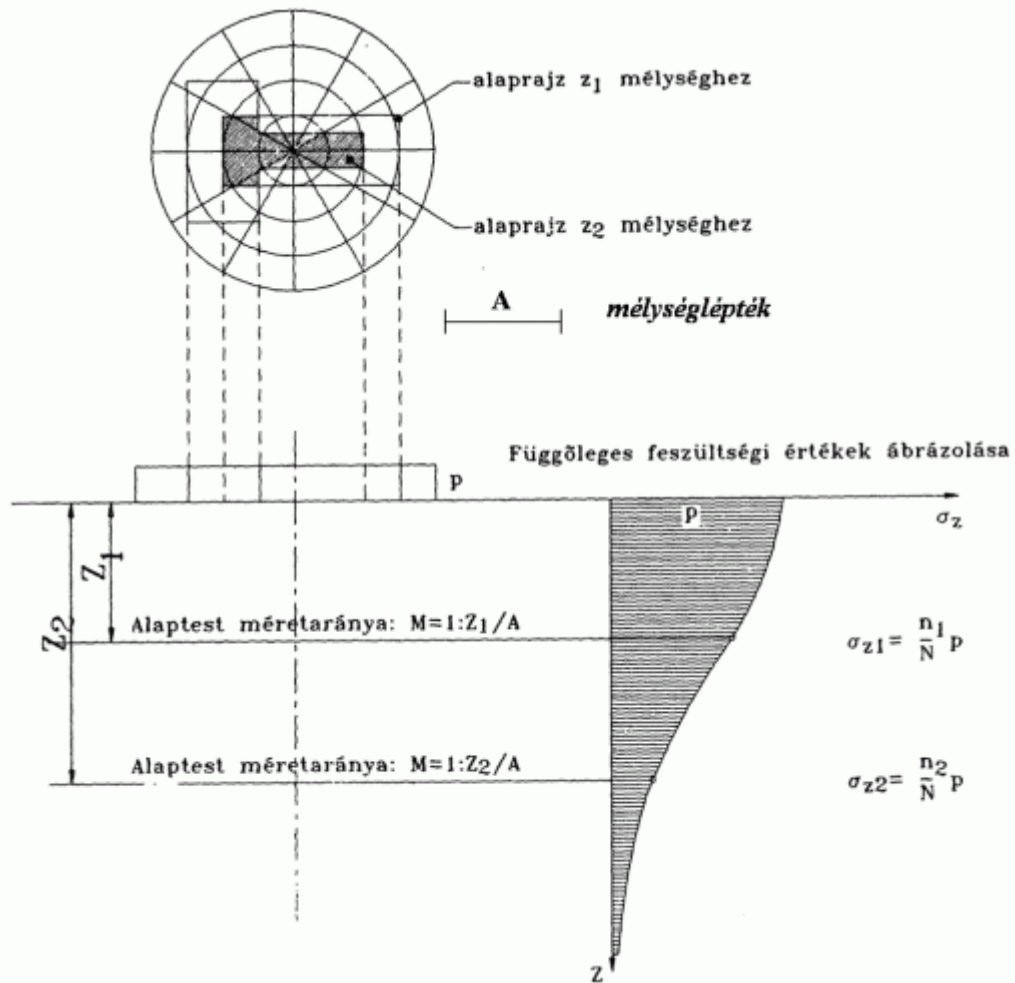
A **Newmark módszer** alap gondolata: osszuk fel a körtárcsát olyan felületelemekre, amelyek terhelése egy adott mélységben ugyanakkora többletfeszültséget okoz. Ezen felületeket értelem szerűen körcikkkel és egyre növekvő átmérőjű körgyűrűkkel érjük el.

A számítás annál pontosabb lesz, minél nagyobb felületosztású hálót használunk. A 6.10. ábrán bemutatott példán egy $n=48$ mezőre osztott háló található, a gyakorlati számításoknál a mezők száma legalább 1000. Egy ilyen hálózathoz tartozik egy állandó hosszúság, az ún. **mélységlépték** ("A" jelű szakasz az ábrán).

A kívánt mélységben a feszültséget a következőképpen határozzuk meg (lásd 6.10. ábrán):

1. egy T alaprajzú alaptestünk, és keressük a σ_x feszültség értékét z_1 és z_2 mélységben;
2. a $\frac{z}{A}$ hányadost;
3. az alaptest alaprajzát $1: \frac{z_1}{A}$ illetve $1: \frac{z_2}{A}$ méretarányban;
4. Amely pont függőlegesében számítani kívánjuk a feszültségeket, azt a hálódiaagram középpontjába helyezzük;
5. a különböző méretarányú alaptestek által lefedett mezők számát (n_1 és n_2);

A z_1 és z_2 mélységben a keresett σ_x feszültség: $\sigma_{z1} = \frac{n_1}{N} P$ illetve $\sigma_{z2} = \frac{n_2}{N} P$, ahol N a lefedett mezők száma.

6.10. ábra: A feszültségek meghatározása tetszőleges alakú alaptest alatt [iv]

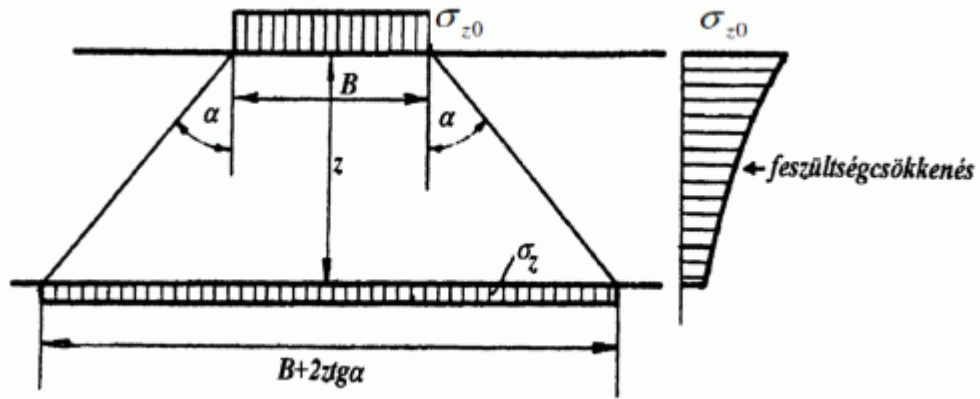
A Newmark módszerrel hasonló hálódíagramok és eljárás segítségével természetesen a vízszintes feszültségek is meghatározhatók.

A feszültségek közelítő számítása

A gyakorlatban jó szolgálatot tehetnek az egyszerű, gyors becslésekre alkalmas közelítő számítások, amelyek közül a két legismertebbet tárgyaljuk.

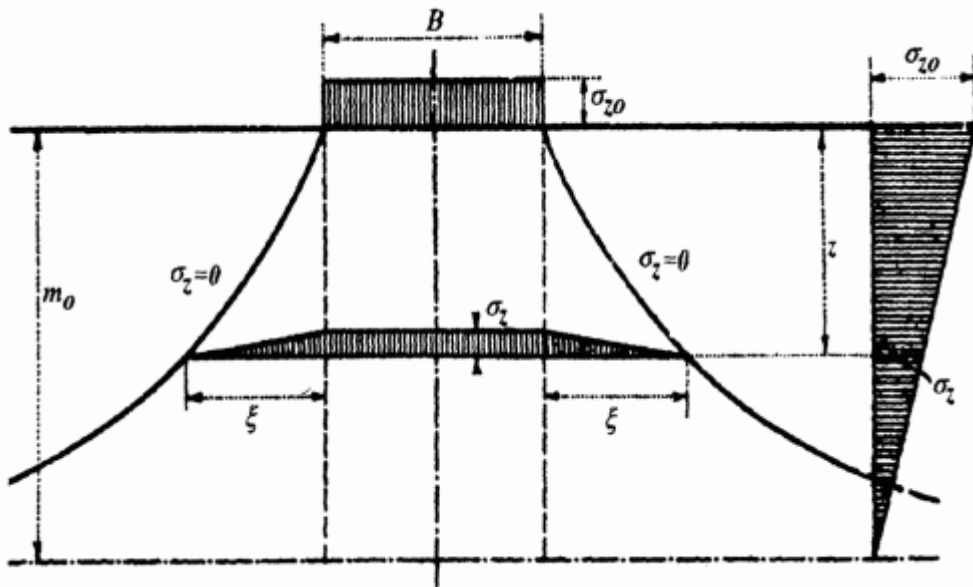
Az **egyenes vonalakkal határolt tartomány** esetében (6.11. ábra) az oldalhatároló egyenesek a függőlegessel α szöget zárnak be, mélységbeli lehatárolás nincs, a határoló vonalak között a σ_x feszültség értéke konstans. A függőleges vetületi egyensúly alapján:

$$\sigma_x = \frac{\sigma_{z0} \cdot B}{B + 2 \cdot z \cdot \operatorname{tg} \alpha} \quad (6.7)$$

6.11. ábra: A feszültségeloszlás egyenes vonalakkal határolt tartomány esetében

A **Jáky-féle határmélység elmélettel számolva** azt feltételezzük, hogy a feszültségek a mélyéggel lineárisan csökkennek, adott mélységben a σ_z eloszlása egyenes-lineárisan csökkenő kombinációja (lásd 6.12. ábrán).

6.12. ábra: A feszültségek számítása a Jáky-féle közelítő módszerrel

Adott z mélységben a függőleges feszültség értéke:

$$\sigma_z = \sigma_{z0} \frac{m_0 - z}{m_0} \quad (6.8)$$

ahol m_0 az ún. Jáky-féle határmélység, amely alatt már nem keletkezik a terhelésből többletfeszültség.
Értéke:

$$m_0 = 2 \cdot B \cdot \left(1 - \frac{B}{2 \cdot L}\right) \quad (6.9)$$

ahol B az alaptest kisebbik, L az alaptest hosszabbik szélességi mérete.

A mértékadó terhelés meghatározása

A süllyedésszámításkor figyelembe vett terhek nem azonosak azokkal a terhelésekkel, amelyekre az alaptestet méreteztük: az összterhelésből le kell vonni azokat a hatásokat, amelyek nem okoznak süllyedéseket, és a figyelembe vett terheket biztonsági tényezővel növelni nem kell. A névleges feszültségből le kell vonni az alapgyödör kiemeléséből adódó tehermentesítő hatást.

Általános esetben a kompressziót okozó függőleges feszültség:

$$\sigma_z = \sigma_{zp} - \sigma_{zk} \quad (6.10)$$

ahol:

- σ_{zp} : a P talpfeszültségből adódó függőleges feszültség;
- σ_{zk} : a kiemelt földtömeg tehermentesítő hatásával egyenértékű terhelésből adódó függőleges feszültség.

A határmélység meghatározása

A süllyedésszámítás ellentmondása, hogy amíg a terhelés okozta feszültségek, a számításukra használt $\sigma_z = f(z)$ összefüggések szerint, általában csak végtelen mélységben adnak zérus értéket, addig az $\varepsilon_z = f(\sigma_z)$ összefüggések szerint $\Delta \sigma_{zi} \rightarrow \Delta \varepsilon_{zi}$, azaz végtelen mélységig kellene $\Delta \varepsilon_{zi}$ -t összegezni, s így elméletileg végtelen nagy süllyedés adódna. A gyakorlati tapasztalat ezt nem igazolja. A probléma feloldására vezették be a **határmélységet**, amelynél nagyobb mélységben már nem tételezünk fel összenyomódást. E feltevés fizikai alapját a "**súrlódási küszöbfeszültség**" jelenti, amely szerint egy bizonyos feszültségnövekmény már nem okoz szemcsemozgást, mert nem tudja legyőzni a szemcsék közötti nyugalmi súrlódási ellenállást. [V]

A határmélység felvételének a gyakorlatban alkalmazott módszerei az alábbiak:

- Amennyiben az összenyomódó réteget olyan réteg határolja, amelynek összenyomhatósága nagyságrend(ek)el kisebb a fölötte levőnél, a süllyedésszámítás szempontjából figyelembe veendő összenyomódó rétegvastagság (határmélység) a földtani felépítésből adódik.
- Leggyakoribb az az eset, hogy jelentős öszsvastagságú, kisebb-nagyobb mértékben összenyomható rétegek együtteséből épül fel az altalaj. Ebben az esetben általánosan elfogadott módszerként ott vesszük fel a határmélységet, ahol az új terhelés okozta függőleges feszültség a kezdeti hatékony feszültség (többnyire ez egyenlő a geoztatikus nyomással) n -ed részénél kisebb:

$$\sigma_z \leq \frac{\sum h_i \cdot \gamma}{n} \quad (6.11)$$

A hazai gyakorlat $n=5$ értékkel számol $(0,2 \cdot \sum h_i \cdot \gamma)$. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy szemcsés talajok, nagyméretű alaptestek (lemezalapotok, vagy pl. depóniák) estében az $n=5$ értékkel számoltnál kisebb határmélység felvétele a célszerű ($n=2-3$). A szemcsés kőzetekben kialakuló kedvezőbb viszonyokat a feszültségkoncentráció hatásukkal magyarázhatjuk.

- Közeliítőleg a Jáky-féle elmélet alapján (lásd a (6.9) összefüggést).

A süllyedések meghatározása

Süllyedésszámítás összenyomódási modulussal

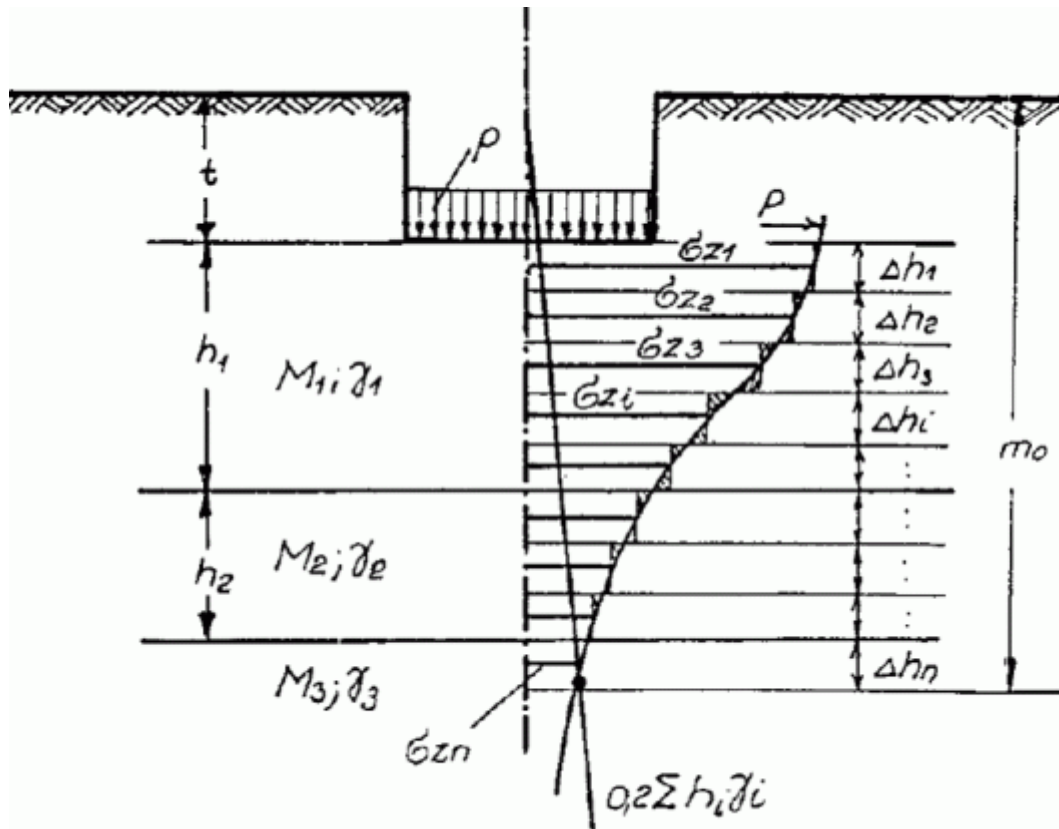
Ha feltételezzük, hogy $\mu = 0$ ($m = \infty$), akkor valamely pontban a függőleges fajlagos alakváltozást az

$$\varepsilon_z = \frac{\sigma_z}{E} \quad (6.12)$$

kifejezés adja meg, ennek megfelelően az összenyomódás (süllyedés):

$$s = \int_0^z \varepsilon_x \cdot dz = \frac{1}{E} \int_0^z \sigma_x \cdot dz \quad (6.13)$$

A (6.13) összefüggésben szereplő σ_x értékeket valamely már korábban megismert módszerrel számíthatjuk. Az integráljel alatti kifejezés nem egyéb, mint a függőleges feszültségek ábrájának a területe. A süllyedések meghatározásakor a feszültségeloszlás ábrát Δh_i sávokra osztjuk, (6.13. ábra) sávonként meghatározzuk az összenyomódást, majd összegezzük ezen értékeket.

6.13. ábra: A süllyedések meghatározása az összenyomódási modulussal

Egy sáv összenyomódása:

$$\Delta s_i = \Delta h_i \cdot \frac{\sigma_{zi}}{M_i} \quad (6.14)$$

A teljes összenyomódás:

$$s = \sum_{i=1}^n \frac{\sigma_{zi}}{M_i} \Delta h_i \quad (6.15)$$

A (6.15) összefüggésben szereplő összenyomódási modulus (M_i) értékek rétegenként értendők.

Amennyiben a valóságot jobban megközelítő $\mu \neq 0$ feltevéssel számolunk, akkor a fajlagos alakváltozást a

$$\varepsilon_x = \sigma_x - \mu(\sigma_x + \sigma_y) \quad (6.16)$$

jól ismert kifejezésből kapjuk, s ennek megfelelően az összenyomódás:

$$s = \int_0^x \varepsilon_x dz = \frac{1}{E_i} \int_0^x [\sigma_x - \mu(\sigma_x + \sigma_y)] dz \quad (6.17)$$

Első lépésben meghatározzuk a σ_x feszültségek mélységbeli változását, majd a határmélységet (m_0), s eddig a mélységig számítjuk a σ_x és σ_y horizontális feszültségeket, kiszámítjuk a $[\sigma_x - \mu \cdot (\sigma_x + \sigma_y)]$ mennyiséget, s a továbbiakban ugyanúgy járunk el (sávokra osztás, összegzés), mint az előzőekben.

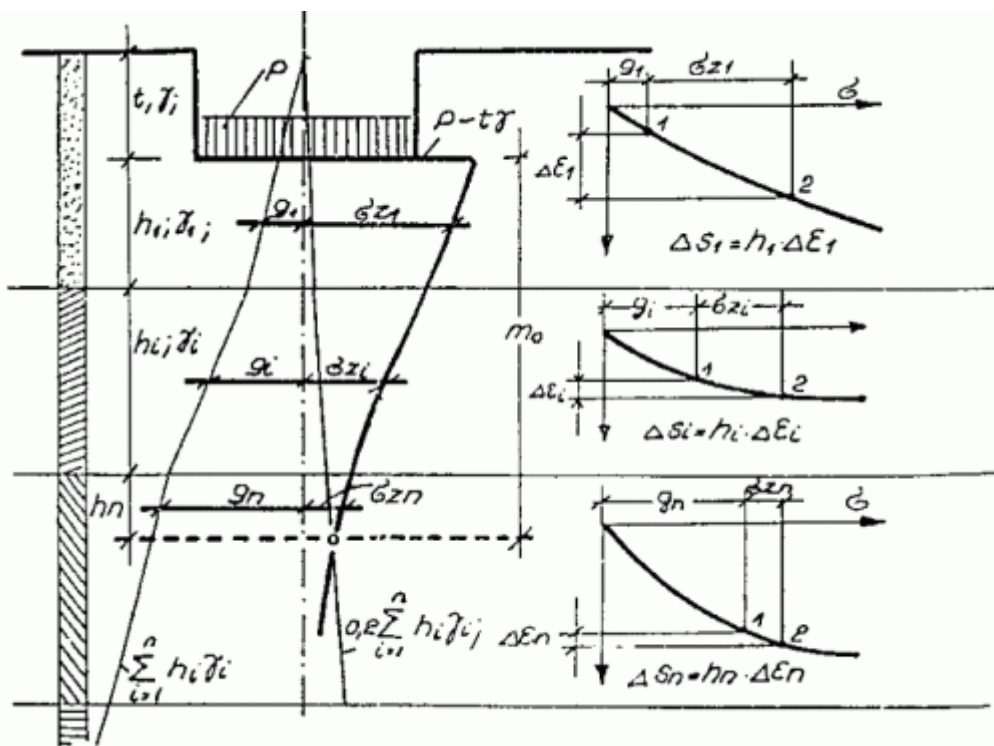
A fenti számítások egyaránt **elvégezhetők mind homogén, mind rétegzett altalaj esetén**, utóbbi esetben a megoldás erősen közelítő jellegű, mivel a feszültségek mélységbeli eloszlását a homogén feltételre érvényes összefüggésekből határozzuk meg, s az inhomogenitást a rugalmassági (E) vagy összenyomódási (M) modulus különböző értékeivel vesszük figyelembe.

Másik lehetőség rétegzett altalajok esetén, hogy valamely zárt alakú rugalmasságtani összefüggéssel számolunk, de ekkor a *rugalmassági modulusok súlyozott átlagértékét* (E_{sz}) kell felhasználnunk, s a különböző tulajdonságú

rétegeket egyetlen $\sum_{i=1}^n h_i$ vastagságú, E_{sz} rugalmassági modulusú homogén összletként kezeljük.

Süllyedésszámítás a kompressziós görbék ismeretében

Amennyiben ismerjük az alapsík alatti kőzetek kompressziós görbéit, a süllyedések megbízhatóbban határozhatók meg, mint az összenyomódási modulus alapján, különösen, ha ezen utóbbit csak tapasztalati összefüggésekből határoztuk meg. Az eljárást a 6.14. ábra mutatja be.

6.14. ábra: A süllyedések meghatározása a kompressziós görbék segítségével

A várható süllyedés meghatározásának a menete a következő:

1. a σ_x feszültségek mélységbeli eloszlását a kívánt pont, vagy a karakterisztikus pont alatt;
2. Meghatározzuk a függőleges önsúlyfeszültségek (az ún. geosztatikai nyomás) ábráját a talajvízszint figyelembe vételével (kezdeti hatékony feszültség);
3. az m_0 határmélységet;

4. az m_0 határmélység fölötti rétegek középvezetékében a $g_i = h_i \cdot \gamma_i$ geosztatikai nyomást és a σ_{zi} feszültséget. Nagyobb rétegvastagság esetén további sávokra (résztétegekre) bontással pontosíthatjuk az eljárást;
5. a rétegek – vagy sávnak – megfelelő kompressziós görbe vízszintes tengelyére a g_i , ill. a $g_i + \sigma_{zi}$ értékeket, s leolvassuk a σ_{zi} feszültségtöbbletéhez tartozó $\Delta \varepsilon_i$ fajlagos összenyomódás értékeket;

6. az adott réteg (sáv/résztéteg) összenyomódását:

$$\Delta s_i = \Delta \varepsilon_i \cdot h_i \quad (6.18)$$

7. az egyes rétegek összenyomódásait, s az alaptest várható süllyedése:

$$s = \sum_{i=1}^n \Delta \varepsilon_i \cdot h_i \quad (6.19)$$

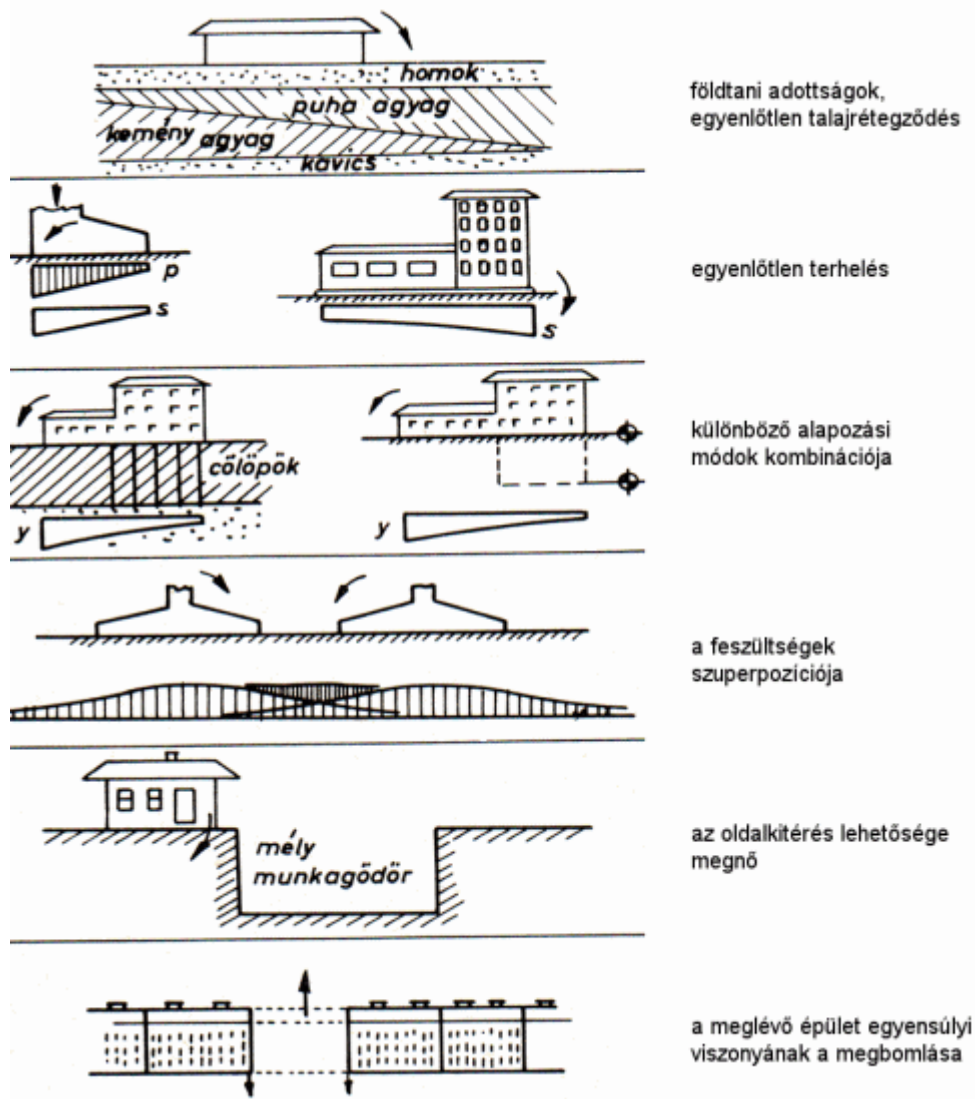
Közvetlen süllyedésszámítás, zárt képletekkel

A közvetlen, zárt képletekkel történő süllyedésszámításra számítógépes programok állnak rendelkezésre, az alkalmazás feltétele: [vi]

- a vizsgált alap alatti feszültségek egyetlen alap terheléséből származzanak;
- az $\varepsilon_x = f(\sigma)$ kapcsolat lineáris (az általános Hooke-törvénnyel vagy az $\varepsilon_x = \frac{\sigma_x}{E_s}$ összefüggéssel leírható) legyen;
- a talaj (elég jó közelítéssel) homogén legyen;
- a határmélység könnyen felvehető legyen;
- legyen az adott terhelési szituációra kidolgozott képlet, aminek feltétele volt, hogy az eset $\varepsilon_x = f(z)$ függvénye integrálható legyen.

Az egyenlőtlen süllyedések okai

Az épületkárok jelentős részét az egyenlőtlen süllyedések okozzák. A **6.15. ábra** foglalja össze a leggyakoribb okokat.

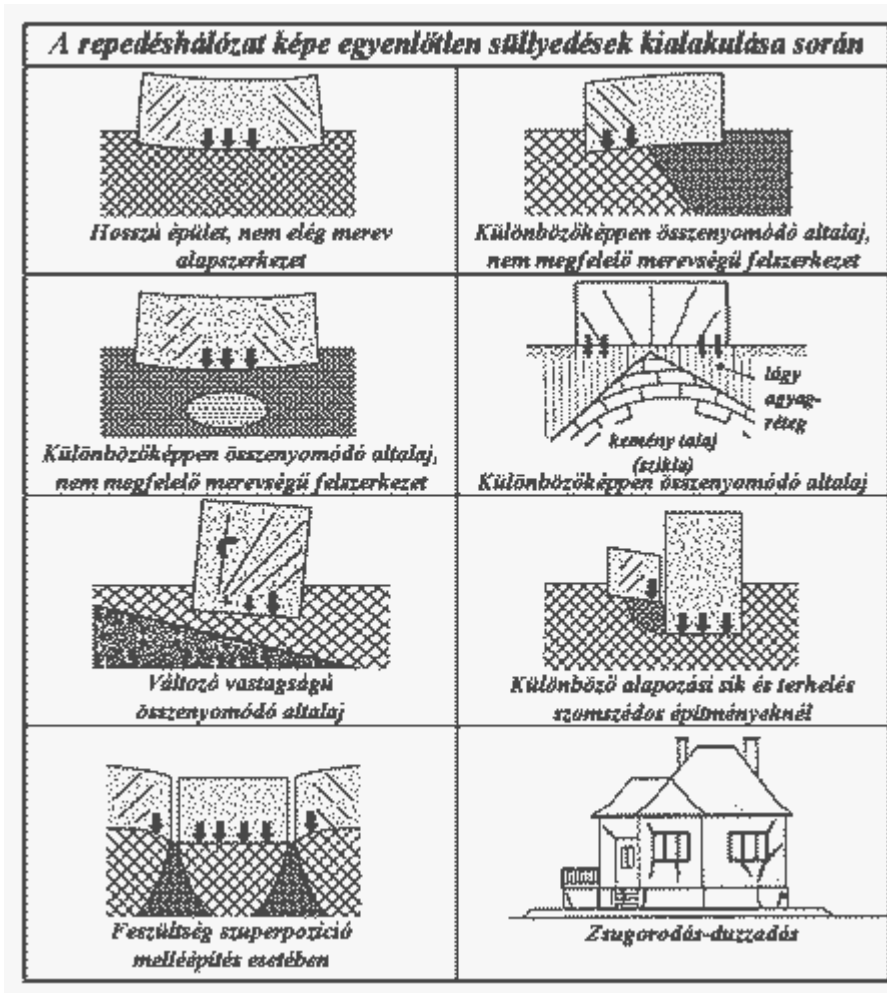
6.15. ábra: Az egyenlőtlen süllyedések okai

Az ábrán feltüntetett okok mellett felléphetnek még további hatások, amelyek az épület egyenlőtlen süllyedését okozhatják:

- Forgalomból származó dinamikus terhelés (különösen szemcsés altalaj esetében);
- Térszín alatti üregnyitás hatása (pl. metróalagút építése);
- Fagyhatás okozta süllyedések (fagyveszélyes altalaj, magas kapillaris vízszintemelkedés);
- A talaj térfogatváltozása és ennek hatását figyelmen kívül hagyó hibás alapozási mód (pl. egyenlőtlen alapozási síkok, az ún. neutrális zóna felett alapozott – elsősorban kis terhelésű - építmények);
- Talajvízszint süllyesztés okozta egyenlőtlen hatékony feszültség növekedés (pl. a visontai kültetés víztelenítése).

Az egyenlőtlen süllyedések következtében az épületen először repedések jelennek meg.

A repedések a nagyobb süllyedést szenvedett (a mozgás után a lejjebb lévő) hely felé emelkednek (6.16. ábra).

6.16. ábra: A repedéshálózat képe egyenlőtlen süllyedések kialakulása során

Általánosan megállapítható, hogy

- 50 mm egyenletes süllyedés általában megengedhető;
- 20 mm süllyedéskülönbség statikailag határozott szerkezeteknél még nem okoz kárt;
- Relatív elfordulásként (ami két pont süllyedéskülönbségének és távolságának az aránya) megengedhető 1:500 elfordulás, de 1:150 elfordulás már kárt okoz. Minél alacsonyabb – kisebb merevségű – az épület, annál kevesebb relatív elfordulás engedhető meg károsodás nélkül.

A MEGENGEDHETŐ ABSZOLÚT SÜLLYEDÉSEK ÉPÜLETEKRE VONATKOZÓ TÁJÉKOZTATÓ ÉRTÉKEI [vi]

- teherhordó téglafalak: 8-10 cm;
- téglafal vasbeton koszorúval: 10-15 cm;
- vasbeton és acélvázás épületek: 10 cm;
- lemezalapon álló építmények: 20-30 cm;
- magas súlypontú építmények (kémény, siló): 20-30 cm;
- pillérvázás, 1-2 szintes ipari épületek:
  - 6 m-es pillértávolság: 6-8 cm;
  - 12 m-es pillértávolság: 9-12 cm.

Védekezés a káros süllyedések ellen

A káros süllyedések ellen a leginkább használatos módszerek a következők:

- Az alapozási sík mélyítése;
- Talajcsere;
- Egyenlő süllyedésre való méretezés;
- Talpnyomások csökkentése;
- Oldalkitérések meggátolása;
- A feszültségek szuperpozíciójának a csökkentése;
- Lépcsős alapozás;
- Előterhelés, túlterhelés alkalmazása;
- Helyes építési sorrend megválasztása;
- Helyes szerkezeti megoldás alkalmazása;
- Talajszilárdítás, geoműanyagok alkalmazása;
- Mélyalapozás.

4. FELADATOK

FELADATOK 6. LECKE

Többször megoldható feladat, **elvégzése kötelező**.
A feladat végső eredményének a mindenkori **legutolsó megoldás** számít.

Egészítse ki a hiányzó fogalmat!

1. A süllyedés telített talajok esetében a következő három részből tevődik össze:

1. a kezdeti (azonnali) süllyedés;
2. az elsődleges konszolidáció okozta süllyedés;
3. a
okozta süllyedés.

---

2. **Válassza ki a helyes megfogalmazást!**

Az elsődleges és másodlagos konszolidáció okozta süllyedést együttesen mint konszolidációs süllyedést szokás számítani.

Az azonnali és az elsődleges konszolidáció okozta süllyedést együttesen mint konszolidációs süllyedést szokás számítani.

Az azonnali, az elsődleges- és másodlagos konszolidáció okozta süllyedést együttesen mint konszolidációs süllyedést szokás számítani.

3. **Válassza ki a helyes paramétereket az alábbi felsorolásból! (Több lehetséges helyes válasz!) Az alaptest alatti féltérben kialakuló**

feszültségeloszlást befolyásolja:

összenyomódó altalaj vastagsága	kohézió
szivárgási tényező	Poisson szám
tömörség	belső súrlódási szög

Döntse el, hogy az állítás igaz vagy hamis?

4. Az azonnali süllyedések nagysága független a felszerkezettől.

I	H

Válassza ki a helyes paramétereket az alábbi felsorolásból! (Több lehetséges helyes válasz!)

5. Az alaptest alatti féltérben kialakuló feszültségeloszlást befolyásolja:

- az altalaj minősége
- a terhelés nagysága
- az altalaj vastagsága
- az alaptestnek az altalajhoz viszonyított merevsége
- az alaptest merevsége
- az alaptest nagysága, alakja

Egészítse ki a következő mondatban a hiányzó szavakat!

A feszültségek meghatározásánál a következő egyszerűsítő feltevéseket alkalmazzuk:

- Az altalajt rugalmasnak tekintjük, érvényes a -törvény;
- A talaj homogén és .

Igaz-e a következő, a sávterhelés alatti főfeszültségekre vonatkozó összefüggés?

8.
$$\sigma_{1,2} = \frac{p}{\pi} \cdot (2\varepsilon \pm \cos 2\varepsilon)$$

I	H

Válassza ki a helyes megoldást!

9. Melyik megfogalmazás korrekt a karakterisztikus pontra vonatkozóan?

Az alaptest középpontjának függőlegesében éppen az átlagos σ_x -k ébrednek, ezért ezt a pontot karakterisztikus pontnak nevezzük.

Az alaptest középpontjának függőlegesében a maximális σ_x -k ébrednek, ezért ezt a pontot karakterisztikus pontnak nevezzük.

Az alaptest egyik sarokpontja az ún. karakterisztikus pont, amelynek a függőlegesében éppen az átlagos σ_x -k ébrednek.

Létezik az alap támaszkodó felületén olyan ún. karakterisztikus pont, amelynek a függőlegesében éppen az átlagos σ_x -k ébrednek.

10. Melyik állítás igaz?

Az alaptest alatt egy adott mélységben a terhelés által keltett többletfeszültség értéke független az alaptest alakjától.

Az alaptest alatt egy adott mélységben a terhelés által keltett többletfeszültség értéke annál kisebb, minél zártabb az alaptest.

Az alaptest alatt egy adott mélységben a terhelés által keltett többletfeszültség értéke nem független az alaptest alakjától.

Az alaptest alatt egy adott mélységben a terhelés által keltett többletfeszültség értéke annál nagyobb, minél zártabb az alaptest.

11. A Jáky-féle határmélység elmélettel számolva, azonos talpfeszültség mellett melyik alaptest alatt nagyobb a határmélység?

sávalap

pilléralap

12. A süllyedések számításakor melyik összefüggés alapján kapunk nagyobb süllyedéseket?

$$s = \int_0^x \varepsilon_x dz = \frac{1}{E_i} \int_0^x [\sigma_x - \mu(\sigma_x + \sigma_y)] dz \quad s = \int_0^x \varepsilon_x \cdot dz = \frac{1}{E} \int_0^x \delta_x \cdot dz$$

13. Egyenlőtlen süllyedésekből származó repedések:

a kisebb süllyedést szenvedett (a mozgás után a feljebb lévő) hely felé emelkednek függőlegesen

a nagyobb süllyedést szenvedett (a mozgás után a lejjebb lévő) hely felé emelkednek

a vízszintessel $45^\circ + \frac{\phi}{2}$ szöget zárnak be

Válassza ki a hibás válaszokat! (Több lehetséges!)

14. A káros süllyedések ellen a leginkább használatos módszerek a következők:

Előterhelés, túlterhelés alkalmazása

Talajcsere

Az elmozdulások szuperpozíciójának a csökkentése

Oldalkitérések elősegítése

Helyes építési sorrend megválasztása

Mélyalapozás

Talpnyomások növelése

Egyenlőtlen alapozási sík

BIBLIOGRÁFIA:

- [i] Farkas, 2000
- [ii] in. Dulácska et al., 1982
- [iii] Szepesházi, 2008
- [iv] Farkas, 2000
- [v] Szepesházi, 2008
- [vi] Szepesházi, 2008
- [vii] Farkas, 2000